

Müzik Yeteneğinin Tanımı, Ölçümü ve “Deneme Yetenek Testi”

Gülay GÖĞÜŞ*

ÖZET

Müzik yeteneği ile ilgili bilgiler, en iyi biçimde deneysel koşullar altında geçerliği olan müzik yeteneği testlerinin kullanımıyla ortaya çıkabilir.

Bu testler arasında en tanınmış olanları C.Seashore, H.Wing ve E.Gordon'a aittir. Türkiye'de ise bu tür örneklerle fazla rastlanmamaktadır.

Bu örneklerden biri olan ve araştırmacının geliştirerek 1994'de U.Ü.E.F. Müzik Eğitimi Bölümü'ne giren 41 kişiye uyguladığı “Deneme Yetenek Testi”nin güvenilirliği ve geçerliği ile ilgili ilk araştırmalar olumlu sonuç vermişti. Bu çalışmada denek gruptan son sınıfa gelmiş 33 kişinin üç yıllık Müziksel İşitme ve Okuma dersi notlarıyla Deneme Yetenek Testi puanları karşılaştırılarak testin uzun dönemdeki geçerliği kontrol edilmek istenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Müzik, Yetenek, Test.

SUMMARY

Knowledge about music ability is best derived from the use of valid music ability tests under experimental conditions.

The most known ones of these tests belong to C.Seashore, H.Wing and E.Gordon. These kind of tests can't be found adequately in Turkey.

“Trial (Music) Ability Test” which were developed by researcher was practised on 41 students who began to U.U.E.F. Music Education Department in 1994. First researches about reliability and validity of this test has been concluded positively. In this study “Trial Ability Test” points are compared with Musical Auditation-Reading validity of the test has been aimed to check.

Key Words: Music, Ability, Test.

* Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi GSEB Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

MÜZİK YETENEĞİNİN TANIMI VE ÖLÇÜMÜ

Müzik yeteneğinin doğası ve karakteristikleri ile ilgili olarak 20. yüzyılda yapılan sistematik araştırmalar, özellikle onun kaynağı, fonksiyonu ve gelişimi hakkında temel bilgiler sağlamıştır. Birinin müzik yeteneğine sahip olma düzeyi, müziksel sesleri ne kadar iyi işittiğiyle bağlantılıdır. Buna rağmen onun müzik yeteneğinin yeterli bir şekilde tanımı ve yeteneği oluşturan elementlerin açıklaması bugün henüz tam olarak yapılamamaktadır.

20. yüzyıl ortalarına kadar müzik psikologları, müzik başarısı ile müzik yeteneği arasında bir fark görmüyorlardı. Onlara göre müzik yeteneği, doğuştan getirilen bir özellikti. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu görüşler, müzik yeteneğinin kaynağının çevresel olduğu inancını destekleyecek şekilde değişti. Bu değişme, davranış psikolojisinin daha etkili hale gelmesine paralel olarak insanların eşit yeteneklere sahip olduğuna inanılmaya başlanmasıyla ilgili olabilir. Belki de neden; müzik eğitimcilerinin müzik yeteneği olmaksızın doğanların öğrenemeyeceği sanılanları nasıl öğrendikleri konusunu merak edip tartışmaya açmaları idi. Tartışmalar bir süre sistematik araştırmaları gölgeledi¹.

Yüzyılımızın üçüncü çeyreğinde müzik psikologları müzik yeteneğinin kaynağına ilişkin kontrollü araştırmalarıyla yeniden gündeme geldiler. Bu arada psikoakustikteki araştırmalar, sosyo-müzikoloji, bilişsel psikolojisi, ayrıca beyin kabuğunu ve işitmeyi inceleyen nöropsikologların dolaylı bulguları da müzik psikologlarının bulgularıyla birleşerek müzik yeteneğinin kaynağı konusunda daha kapsamlı bir açıklama oluşturulmasına katkı sağladı.

Bu açıklamaya göre; müzik yeteneği doğal ve (dış koşullarla) beslenen bir üründür. Çevre ile kalıtımın her ikisi de bilinmeyen oranlarda müzik yeteneğine katkı sağlar. Bununla birlikte kalıtımın rolü açık değildir ve gizli olarak var olan yeteneği tanımlama konusunda kesin bir rol oynamaz. Küçüklüğünde müzikle ilgili (içgüdü, sezgiler ve bilişsel bir öğrenmeyi teşvik eden) çevresel etkiler içinde olmayan birisi, sahip olduğu müzik yeteneği oranında bir müzik başarısını asla gösteremez².

Bu nedenle çevrenin ilk çocuklukta müziksel rehberliği önemlidir. Çünkü küçük yaşta müzik yeteneğini daha çabuk ve daha çok geliştirmek mümkündür. Gordon'a göre; dokuz yaşından sonra müzik yeteneğinin gelişimi devam etmez. Bu yaştan sonra müzik yeteneği puanları yıldan yıla artsa bile, aslında yaşı ile ilişki kurulduğunda herhangi bir değişiklik olmadığı anlaşılır. Ancak bu, birinin dokuz yaşından sonra müzik öğrenemeyeceği anlamına

¹ Edwin E. Gordon. *Manuel For the Advanced Measures of Music Audation* Chicago: GIA Publications, 1990, s. 9.

² Aynı, s. 10.

gelmemelidir. Sadece bu yaşta ulaştığı müzik yeteneğinin üzerinde bir başarı düzeyine ulaşmasının zor olduğu anlatılmak istenmektedir³.

Gerçekte müzik yeteneği de insanlarda, diğer tüm yeteneklerin bulunduğu gibi yer alır. Zeki olmayan insanlar olduğu gibi müzikal olmayanlar da vardır. Çoğu insan, ortalama bir müzik yeteneğine sahiptir ve belli derecelerde müzik öğrenebilir. Çok az insan çok yüksek veya çok düşük müzik yeteneğine sahiptir⁴.

Müzik yeteneğinin tanımlanması, en iyi biçimde deneysel koşullar altında geçerliği olan müzik yetenek testlerinin kullanımıyla ortaya çıkabilir.

Bu tanımlamanın yapılması, dolayısıyla yetenek testleri hazırlanması konusunda genellikle iki görüş vardır: Gestalt grubu; müzik yeteneğinin zekanın ana bir parçası ve tek bir özellik olduğunu savunur. Atomistik grup ise, müzik yeteneğinin çok boyutlu ve zeka ile fazla ilgisi olmayan ayrı bir bütün olduğu görüşünde birleşir. Bu durumda Gestalt grubu psikologları bir müzik yeteneği testinin, müziğin çeşitli unsurlarını içinde bulandıran sorulardan oluşmakla birlikte, tek bir toplam test puanı vermesi gerektiğinde ısrar ederler. Atomistik gruptakilere göre ise, müzik yeteneğinin boyutları kesinleştirilmemekle birlikte, genellikle test soruları tonal boyut, ritmik boyut ve ayrı ya da toplu olarak estetik-ifade-yorum boyutunu kapsamalıdır. Bu boyutlar, kendi içinde de alt parçalara ayrılır⁵.

Üzerinde araştırmalar yapılan ve başarı kazanan tanınmış müzik yeteneği testlerinden çoğu atomistik görüşe göre düzenlenmiştir.

TANINMIŞ MÜZİK YETENEĞİ TESTLERİ

Müzik yeteneğinin ölçülmesine yönelik standartlaştırılmış testlerin ilki Carl Seashore tarafından 1919'da Amerika'da denenmiştir. 1939'da yeniden düzeltilen test, her birinde ayrı bir boyutun ölçülmesi amaçlanan altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler;

- iki ses arasındaki tizlik-pestlik (perde) farkının,
- sesler arasındaki uzunluk-kısalık farkının,
- iki ses arasındaki gürlük farkının,
- iki aralıktan daha uyumlu olanın,
- bir ezginin ikinci çalınışında kaçınıcı sesin değiştiğinin,
- iki ritm kümesinin aynı veya farklı olma durumlarının

³ Aynı, s. 10.

⁴ Aynı, s. 10.

⁵ Aynı, s. 11.

belirlenmesini gerektirir. Özel ses üretme sistemlerinden elde edilen seslerin kayıtlarıyla oluşturulan testin müzik yeteneği konusunda kullanışlı bir ölçme aracı olduğu düşünülmektedir⁶.

Sonraki yıllarda sürdürülen test denemelerinde Seashore ölçümleri üzerinde yapılan eleştiriler gözönüne alınarak müziğin gerçek malzemesinden yola çıkılmaya çalışıldı. Bu tür testlerin en başarılısı Wing'in (1948) yedi alt bölümden oluşan "Standartlaştırılmış Müziksel Zeka Testleri"dir. Testin bölümleri;

- akor analizi (aynı anda duyulan ses sayısı),
- tizlik-pestlik (perde) değişikliği (akorun ikinci çalınışında oluşan ses değişikliği),
- hafıza (kısa bir ezginin ikinci çalınışında değişen ses),
- ritmik vurgu (ezgideki ritmik vurgunun aynı veya farklı olma durumu, farklı olduğunda hangisinin iyi olduğuna karar verme),
- armoni (iki armonizenin aynı veya farklı olma durumu, farklı olduğunda hangisinin daha iyi duyulduğuna karar verme),
- gürlük (iki ezginin gürlük yapısının aynı veya farklı olma durumu, farklı olduğunda hangisinin daha iyi olduğunu saptama),
- cümleme (aynı ezginin iki kez çalınışında yapılan cümlemenin aynı veya farklı olma durumu, farklı olduğunda hangisinin iyi olduğuna karar verme) boyutlarını içerir. Test, hem müziksel ilişkileri anlamaya, hem de müzik malzemesinden yapılacak estetik seçime yönelten bir özelliğe sahiptir⁷. Testin geçerlik ve güvenilirliğiyle ilgili yapılan araştırmalar olumludur.

Yakın geçmişe ait testlerin en başarılısı E.Gordon'un "Müzik Yatkınlığının Görünümü" (1965)'dür. Test, üç ana bölümden oluşmakta, her ana bölümün de kendi içinde alt bölümleri bulunmaktadır. Ana Bölümler;

- "tonal betimleme" (ezgi ve armoni alt bölümlerinden oluşur),
- "ritm betimleme" (tempo ve ölçü alt bölümlerinden oluşur),
- "müziksel duyarlılık" (cümleme, denge ve stil alt bölümlerinden oluşur).

olarak adlandırılmaktadır. Testin geçerliği ile ilgili araştırma sonuçları olumludur⁸.

⁶ Herbert Wing. *Tests of Musical Ability and Appreciation* Londra: Cambridge University Press, İkinci Baskı, 1971, s. 10.

⁷ Aynı, s. 50.

⁸ Edwin E.37Gordon. # 10522 Website55.0 (İnternet yoluyla alınmıştır), s. 5.

DENEME YETENEK TESTİ VE GEÇERLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ülkemizde ise müzik yeteneği ile ilgili değerlendirmelere sadece müzik eğitimi veren kurumların giriş sınavlarında yer verildiği görülmektedir. Özellikle toplu uygulamaları gerektiren testlerin sayısı ve dolayısıyla bu konudaki araştırmalar da son derece azdır.

Bu örneklerden biri olan ve araştırmacı tarafından bir tez çalışmasının gereği olarak geliştirilen “Deneme Yetenek Testi”, Ekim 1994’de U.Ü.E.F. Müzik Eğitimi Bölümü’ne giren 41 öğrenciye uygulanmıştır. 40 sorudan oluşan test; ses perdeleri arasındaki farklılıkları algılama, ritm ve ezgi kümeleri arasındaki ilişkileri algılama, aynı anda duyulan birden çok ses arasındaki ilişkiyi algılamayı gerektiren üç bölümden oluşmaktadır.

Test, denek gruba eğitim ve öğretime henüz başlanmadan, okulların açıldığı ilk gün ve bir hafta sonra olmak üzere iki defa uygulanmış, bu iki uygulamada alınan puanlar karşılaştırılarak test güvenilirliği hakkında fikir edinilmek istenmiştir. Puanlar arasındaki ilişki katsayısı (r) .75 olarak bulunmuştur. Testin iç tutarlılık açısından değerlendirilmesi için (tek ve çift numaralı sorular ayrılarak) iki eşdeğer yarıdan aldıkları puanlar arasındaki ilişki katsayısı ise (r) .73 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler testin güvenilirliği hakkında olumlu tahminleri güçlendirmiştir⁹.

Deneme Yetenek Testi (DYT)’nin geçerliği ile ilgili fikir sahibi olmak üzere, denek grupta yer alan öğrencilerin birinci dönem sonundaki Müziksel İşitme ve Okuma (MİO) dersi notlarıyla test puanları arasındaki ilişki de araştırılmıştır. Ortaya çıkan korelasyon katsayısı (r) .63’dür. Bu her iki değerlendirme arasında pozitif ve ortanın üzerinde bir ilişki olduğunu göstermektedir¹⁰.

Öğrencilerin durumu daha sonraki yıllarda da izlenmiş ve üç yıl (altı yarıyıl) boyunca süren MİO dersi notları kayıt edilmiştir. Başarısız öğrenciler bir yıl daha izlenerek, başarı notunda değişiklik olanların yeni notları alınmıştır. Böylece öğrenci grubunun çoğunluğunun mezun olduğu, ya da en azından altı yarıyıl MİO dersini tamamladıkları 1997-1998 öğretim yılı sonunda bu dersin ortalama notlarıyla DYT puanları bir kez daha karşılaştırılarak, testin daha uzun dönemdeki geçerliği araştırılmak istenmiştir. Okuldan herhangi bir nedenle ayrılan veya devamsız olan öğrenciler çalışmaya alınmadığı için grubun sayısı 33’e düşmüştür.

⁹ Gülay Göğüş. “Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Bölümlerine Giriş Yetenek Sınavlarının Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İst. Tek. Ün. Sosyal Bilimler Enst. 1995, s. 108-113.

¹⁰ Aynı, s. 115-117.

Tablo: I

DYT Puanlarıyla 1. Dönem MİO Dersi Notları ve Altı Yarıyılık MİO Dersi Not Ortalamalarının Karşılaştırılması

Oğrenci Sıra No.	DYT Puanları	I. Dönem MİO Ders Notları	Altı Yarıyılık MİO Ders Notları Ort.
1	67.5	93	96.00
2	50.0	73	71.33
3	70.0	100	98.50
4	60.0	43	53.67
5	77.5	70	68.67
6	82.5	88	85.00
7	65.0	77	66.67
8	57.5	56	51.67
9	47.5	24	32.00
10	65.0	70	59.33
11	62.5	80	63.00
12	65.0	89	78.67
13	62.5	84	42.17
14	65.0	88	80.50
15	60.0	60	66.83
16	75.0	86	56.50
17	75.0	82	75.50
18	57.5	83	77.83
19	55.0	52	28.17
20	67.5	60	62.83
21	65.0	86	62.00
22	47.5	32	19.00
23	62.5	70	62.83
24	62.5	52	59.83
25	70.0	88	86.00
26	72.5	83	60.67
27	65.0	79	81.00
28	70.0	82	75.83
29	57.5	54	53.00
30	72.5	97	81.50
31	77.5	60	66.00
32	60.0	51	50.50
33	62.5	50	51.50
34	75.0	98	n = 33 r = .60
35	60.0	51	
36	70.0	70	
37	55.0	33	
38	52.5	32	
39	37.5	28	
40	77.5	93	
41	52.5	35	
n = 41		r = .63	

Tablo I.'de DYT puanları ile MİO dersinin I. yarıyıl sonu notları ve altı yarıyılın ortalama notları karşılaştırılmaktadır. Görüldüğü gibi DYT puanlarıyla MİO dersinin altı yarıyıla ait not ortalamaları arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon katsayısı (r) .61 olarak bulunmuştur. MİO dersinin gerek birinci yarıyıl sonu gerekse altı yarıyılık başarı ortalamaları ile testin karşılaştırılması sonucunda pozitif ve ortanın üzerinde bir ilişki olduğu görülmüştür. DYT, 1997-1998 öğretim yılı sonunda (Haziran ayı) aynı grubun büyük bir kısmına bir kez daha uygulanmıştır. Bazı öğrencilerin okulda bulunmaması nedeniyle 30 kişilik bir kısmına uygulanan DYT ile dört yıl önce uygulanan DYT puanları arasındaki ilişki katsayısı ise (r) .51 olarak bulunmuştur. Grubun yapısındaki bazı değişikliklere rağmen pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin bulunması testin tutarlılığıyla ilgili olumlu görüşleri destekleyici niteliktedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Müzik yeteneğinin doğası ve karakteristikleri ile ilgili bilgiler, en iyi biçimde deneysel koşullar altında geçerliliği olan müzik yeteneği testlerinin kullanımıyla ortaya çıkabilir.

Bu testler arasında en tanınmış olanları C.Seashore, H.Wing ve E.Gordon'a aittir. Türkiye'de ise bu tür örneklere fazla rastlanmamaktadır.

Bu örneklerden biri olan ve araştırmacının geliştireceği 1994'de U.Ü.E.F. Müzik Eğitimi Bölümü'ne gelen 41 kişiye uyguladığı DYT'nin güvenilirliği ve geçerliliği ile ilgili ilk araştırmalar olumlu sonuç vermişti. Test puanlarıyla 1997-1998 öğretim yılı sonunda denek grubun üç yıl (altı yarıyıl) aldığı MİO dersi ortalama başarı notları arasında yapılan kıyaslamada ilişki katsayısı (r) .61 olarak bulunmuştur. Böylece testin uzun dönemde de geçerliğini koruduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca test dört yıl sonra aynı grubun büyük bir çoğunluğuna (30 kişi) bir kez daha uygulanmış, gruptaki eksilmelere rağmen dört yıl önceki puanlarıyla (r) .51 değerinde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlardan hareketle:

- DYT, müzik eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçmede belirlenen ölçütlerin bir parçası olarak kullanılabilir,

- Sorular üzerinde yapılabilecek küçük değişikliklerle ortaöğretim düzeyinde müzik eğitimi veren kurumların giriş sınavlarına uyarlanabilir ve belirlenen ölçütlerin bir parçası olarak kullanılabilir.

KAYNAKLAR

1. GORDON, EDWIN E.: *Manuel For the Advanced Measures of Music Audation* Chicago: GIA Publications, 1989.
2. GORDON, EDWIN E.: # 10522 Website (İnternet yoluyla alınmıştır).
3. GÖĞÜŞ, GÜLAY.: “Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Bölümlerine Giriş Yetenek Sınavlarının Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul Tek. Ün. Sosyal Bilimler Enst. 1995.
4. WING, HERBERT.: *Tests of Musical Ability and Appreciation* Londra: Cambridge University Press, İkinci Baskı, 1971.